

До спеціалізованої вченої ради К 70.895.02
у Хмельницькому університеті
управління та права
імені Леоніда Юзькова
29000, м. Хмельницький,
вул. Героїв Майдану, 8

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Ільчишин Надії Василівни на тему «Характеристика суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дослідження. Одним з основних обов'язків кожної держави є забезпечення особи, права та свободи якої порушені, ефективних засобів захисту. В Україні створені та функціонують різноманітні механізми захисту прав громадян, відновлення їх порушених прав, відшкодування спричиненої шкоди. Серед цих механізмів значну роль відіграють суди. Від стану та дієвості судової системи не в останню чергу залежить міцність та сила держави.

З прийняттям нашою державою стратегічного вектора розвитку, пов'язаного з входженням до європейської спільноти, формуванням соціальної, демократичної та правової держави в стані реформування перебувають практично всі без винятку галузі судової діяльності. У зв'язку з цим виникає чимало теоретичних проблем, від правильного вирішення яких залежить і форма, і зміст майбутнього українського судочинства загалом.

Натомість, створення в Україні ще одного виду спеціалізованих судів на чолі з Вищим адміністративним судом є безумовним визнанням державою особливої важливості та актуальності правовідносин у сфері управлінської діяльності. Адже, адміністративна юстиція є невід'ємним атрибутом правової держави, спрямованим на забезпечення верховенства права, судового захисту конституційних прав і особистих свобод громадян, судового контролю за

правомірністю актів органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, вирішення спорів адміністративного характеру між громадянами та органами, які здійснюють публічно-владні повноваження.

Водночас, розбудова системи судів з урахуванням принципу спеціалізації є не тільки конституційною вимогою, але й свідченням демократизації судової гілки влади, підтвердженням європейських прагнень українського народу. На практиці побудова судової системи за принципом спеціалізації свідчить про те, що розгляд справ певних категорій здійснюється більш кваліфікованими суддями в окремій галузі законодавства та практики його застосування, сприяє поглибленню знань суддів, підвищенню їх професіоналізму та більш надійному захисту прав і свобод людини.

З огляду на викладене надзвичайної актуальності набуває дослідження проблематики правовідносин в адміністративному судочинстві, зокрема характеристики суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства, проведеного Н.В. Ільчишин.

На користь актуальності і своєчасності теми дисертаційного дослідження свідчить також і та обставина, що комплексно проблематика суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства в нових економічних, політичних та правових реаліях сучасності в Україні ще не досліджувалася. Водночас, слід наголосити, що у зв'язку із значною кількістю суб'єктів, котрі вступають в адміністративні процесуальні відносини, важливе значення для вивчення існуючих видів учасників адміністративного судочинства, передусім, має їх класифікація, яка не просто систематизує таких учасників в окремі групи, але й дозволяє навести специфічні ознаки, завдання, повноваження усіх хто так чи інакше причетний до адміністративної справи.

Викладене дає підстави стверджувати, що актуальність наукового дослідження Н.В. Ільчишин «Характеристика суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства», яке й присвячене вирішенню вказаних вище проблем, не викликає ніякого сумніву. За своїми масштабами, проблемністю, суспільною і науковою значимістю обрана тема дослідження цілком відповідає

проблематиці кандидатської дисертації зі спеціальності 12.00.07. – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Н.В. Ільчишин визначається тим, що вони підтверджені певними науковими доказами, емпіричними фактами і є переконливими.

Автор поставила собі за мету вирішити наукове завдання, яке полягає у тому, щоб на основі аналізу вітчизняних і зарубіжних досягнень юридичної науки, законодавства України, судової та адміністративної практики подати характеристику суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства та на цій основі сформулювати висновки і рекомендації стосовно вдосконалення відповідного законодавства України та практики його застосування. Для досягнення поставленої мети, нею було визначено вирішення певного кола завдань.

Така постановка мети та відповідних завдань вимагала проведення системного аналізу сутності реалізації адміністративного судочинства в Україні, з'ясування стану розробки питань характеристики суб'єктів, які є учасниками правовідносин адміністративного судочинства, аналізу теоретико-методологічних основ характеристики суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства, визначення ознак та поняття правосуб'єктності як передумови участі особи в адміністративному процесі, розгляду адміністративного суду як суб'єкта відправлення правосуддя в адміністративному судочинстві, здійснення аналізу осіб, які беруть участь в адміністративній справі тощо.

Зміст дисертаційної роботи, характер висновків, до яких прийшла автор та зміст запропонованих нею рекомендацій свідчать, що дисертант зуміла досягти поставленої мети, яку поставила перед собою.

Звертає на себе увагу різнобічна апробація результатів наукового дослідження:

– вони багаторазово доповідалися на авторитетних наукових та науково-

практичних конференціях, симпозіумах, семінарах, засіданнях круглих столів;

– викладаються в навчальному процесі в навчальних закладах при підготовці юридичних кадрів;

- використовуються у судовій практиці, а також у нормотворчій діяльності.

При виконанні дисертаційного дослідження використана значна кількість теоретичних робіт, які мають те чи інше відношення до аналізованої проблематики. Автор широко оперує роботами не лише вітчизняних, а й зарубіжних науковців-адміністративістів, працями з теорії права, інших наукових дисциплін.

Літературні джерела використовуються критично, ведеться аргументована полеміка з науковцями та практиками. Вільне володіння надбаннями наукової думки не лише показує належний рівень вже проведеного дослідження, а й свідчить про високий потенціал автора.

Достатньою є й емпірична база. Задеклароване вивчення матеріалів правозастосовної практики дало підстави для аналізу і репрезентативних висновків.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації досягнута шляхом аналізу зібраного теоретичного та емпіричного матеріалу завдяки використанню різноманітних методів наукового пошуку. Належна методологія дослідження також є підтвердженням достовірності наукових положень, висновків та результатів, викладених у дисертації.

Новизна положень та висновки, які виносяться на захист і заявлені як такі, що становлять наукову новизну є дійсно такими. Дисертація є одним із перших в Україні комплексних монографічних досліджень характеристики суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства в контексті євроінтеграційного розвитку держави.

Висуваючи вказану загальну ідею та розглядаючи її окремі аспекти, дисертант сформулювала низку особистих висновків, пропозицій та рекомендацій, які теж характеризуються науковою новизною і загалом вирішують

важливе теоретичне та практичне завдання.

Зміст дисертації. Дисертація, загалом, є завершеною працею, в якій у логічній послідовності розкрита мета і завдання дослідження, складається зі вступу, трьох розділів, що включають шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У контексті дослідження питань, що становили проблематику дисертаційного дослідження, автор аналізує питання визначення понять, змісту та сутності суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства. Особливість правовідносин у сфері адміністративного судочинства полягає в тому, що в ході їх здійснення оспорується процес застосування суб'єктом владних повноважень матеріальної правової норми. Відтак, невіддільний суб'єкт захищає своє право на реалізацію прав та інтересів, передбачених матеріально-правовою нормою, а суб'єкт владних повноважень захищає порядок реалізації ним своїх обов'язків і процес застосування ним матеріальної норми. Як вказує автор, те, з приводу чого виникають ці відносини, для суб'єктів може різнитися, адже для невіддільного суб'єкта правовідносини виникають із приводу суб'єктивного права чи інтересу, а для суб'єкта владних повноважень – із приводу порядку реалізації свого обов'язку, що опосередковано передбачає захист публічного інтересу (с. 77).

Дослідження категорії «публічно-правовий спір», як центрального елемента справ адміністративної юрисдикції дало змогу дисертанту виокремити основні ознаки публічно-правового спору, а також сформулювати його визначення, як різновиду юридичного конфлікту, що виникає з публічно-правових відносин між суб'єктами владних повноважень та іншими суб'єктами права на підставі дійсного чи уявного порушення суб'єктивних прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб (с. 31).

Ільчишин Н.В. зауважує, що правовідносини у сфері адміністративного судочинства мають бути спрямовані на захист прав та свобод виключно невіддільних суб'єктів, а адміністративні суди покликані перевіряти процес реалізації владних повноважень суб'єктом владних повноважень на відповідність

вимогам щодо забезпечення прав і свобод невідданих суб'єктів публічно-правових відносин. У зв'язку з цим, вважається необґрунтованим розширення юрисдикції адміністративних судів за рахунок спорів за зверненням суб'єктів владних повноважень і пов'язаних із застосуванням заходів адміністративного примусу (у тому числі адміністративно-господарських санкцій) до невідданих суб'єктів (с. 81).

Приваблює те, що дисертантом зазначено, що розвитку правовідносин у сфері адміністративного судочинства сприятиме зменшення числа підстав для звернення суб'єкта владних повноважень з позовом до адміністративного суду проти невідданого суб'єкта. У зв'язку з цим автор пропонує наділити органи виконавчої влади повноваженнями із примусової реалізації прийнятих ним рішень, якщо таке рішення не було оскаржене і скасоване. Гарантією захисту прав та інтересів невідданих суб'єктів від свавілля суб'єктів владних повноважень є їх право оскаржити зазначене рішення в адміністративному суді.

Автор слушно наголошує на тому, що розгляд адміністративної справи у суді спрямований на вирішення спору, що виникає з публічно-правових відносин, як правило, між невідданим суб'єктом та органом публічної адміністрації. Сторони спору починають взаємодію в адміністративному суді тому, що між ними виник публічно-правовий конфлікт із приводу застосування матеріальної норми, тобто з приводу реалізації прав та обов'язків, закріплених цією матеріальною нормою. Отже, права та інтереси (публічні та приватні), обов'язки у публічно-владній сфері, що порушені (невизнані, обмежені) рішеннями (діями, бездіяльністю) суб'єктів публічно-правових відносин виступають предметом правовідносин, що складаються у ході здійснення адміністративного судочинства (с. 124).

Констатується на тому, що сучасна система адміністративних судів в Україні є результатом багатолітнього процесу їх еволюції, розвитку суспільства, що населяло території української держави та політичних режимів, під впливом яких знаходився український народ. Безперечним є той факт, що для того щоб краще зрозуміти на фундаментальному рівні суть та значення сучасної системи

адміністративних судів в Україні їх функціональне призначення та напрям, у якому необхідно їх реформувати та удосконалювати необхідно вивчити усю нормативно-правову базу, на основі якої формується характеристика суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства (с. 129).

Заслуговує на увагу проведене узагальнення поглядів представників науки адміністративного права і процесу щодо визначення понять «інтерес» та «законний інтерес» (пп. 2.3.1 дис.), а також поняття «третя особа», що пропонуються вченими окремих галузей юридичної науки (пп. 2.3.2 дис.).

Цікавим є підхід дисертанта стосовно класифікації третіх осіб, що дозволяє чітко визначити особливості процесуальних форм реалізації правового статусу третіх осіб в адміністративному судочинстві шляхом визначення юридичної заінтересованості у результатах розгляду справи адміністративної юрисдикції.

Варто звернути увагу на слушні пропозиції щодо внесення змін і доповнень до норм чинного законодавства, яке регламентує діяльність адміністративних судів та порядок розгляду публічно-правових спорів.

Разом із висвітленням загальнотеоретичних положень в дисертації розглядається значна кількість питань прикладного характеру, які стосуються характеристики суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства.

Матеріали дослідження всебічно викладені у 10 публікаціях, з яких 5 наукових статей, з них 2 наукові статті опубліковані у виданні, що включено до наукометричної бази даних, а також у 5 тезах виступів на конференціях та науково-практичних заходах. Ці праці видані протягом трьох років, що є свідченням того, що розробка проблеми, якій присвячена дисертація, здійснювалася тривалий період. Свідченням належного рівня публікацій Н.В. Ільчишин за темою дисертації є те, що вони увійшли в науковий обіг, на них є посилання в монографіях, статтях інших авторів. У публікаціях достатньо відображені всі розділи дисертаційного дослідження.

Автореферат дисертації ідентичний за змістом основним положенням дисертації.

Висновки дисертанта щодо значущості її праці для науки і практики

видаються правомірними.

Дисертація Ільчишин Надії Василівни містить вагомі результати, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання, а також забезпечують розв'язання цілої низки практичних питань, що виникають у сфері адміністративного судочинства, зокрема тих, що стосуються характеристики суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства. Викладені в ній наукові положення заповнюють низку прогалів, які існують в теорії адміністративного права та нормативно-правовій базі, є основою для проведення подальших досліджень, вдосконалення правозастосовної та судової діяльності, юридичної освіти.

Відтак, найбільш важливі наукові та практичні результати дослідження характеристики суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства мають різнопланове значення для юридичної науки та практики і можуть бути використані:

- у правозастосовній діяльності - з метою підвищення ефективності діяльності адміністративних судів;

- у навчально-методичній роботі – для підготовки навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій та інших документів методичного характеру з адміністративного судочинства, а також спецкурсів з нормативно-правового забезпечення адміністративної юстиції;

- у науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших науково-правових досліджень питань характеристики суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства;

- у нормотворчій діяльності - для удосконалення законодавства, норми якого регулюють суспільні відносини у сфері адміністративного судочинства.

Водночас, у рецензованому дисертаційному дослідженні є положення, які відносяться до категорії дискусійних і потребують додаткового обґрунтування та аргументації, а також ті, що викликають певні заперечення.

1. Аналізуючи стан дослідження питань характеристики суб'єктів, які є учасниками правовідносин адміністративного судочинства автор звертає увагу на те, що серед вчених-адміністративістів не існує єдиної думки щодо змісту поняття «адміністративне судочинство». Водночас, узагальнивши найбільш поширені позиції з цього приводу, дисертант поділяє їх на три основні напрями. Однак, було б доречним подати власне бачення цієї проблеми, або ж приєднатися до тієї позиції, яка, на думку дисертанта, є найбільш переконливою.

2. Варто звернути увагу на те, що висновки до першого розділу носять дещо формальний характер, не повною мірою відображають здобутки дисертанта і тим збіднюють результати, яких дійшла здобувач.

3. Розглядаючи поняття адміністративного суду як суб'єкта відправлення правосуддя в адміністративному судочинстві автор висловлює тезу про доцільність виключити таких суб'єктів як помічник судді та секретар судового засідання з переліку інших учасників адміністративного процесу, де вони названі поряд зі свідками, експертами та перекладачами. Вважаємо, що ця теза потребує додаткового обґрунтування під час публічного захисту.

4. Загалом погоджуючись з дисертантом у тому, що діяльність представників сторін як суб'єктів адміністративного процесу доцільно розглядати з позиції їх правового статусу, зокрема через аналіз тих завдань, що ними виконуються. Однак, у цьому контексті вважаємо, що правовий статус не обмежується лише завданнями, а й містить інші елементи, які дисертанту варто було б розкрити.

5. Характеризуючи сторони як суб'єкти у правовідносинах адміністративного судочинства дисертант цілком слушно зауважує, що «основним суб'єктом будь-яких правовідносин є фізична особа, оскільки жодне завдання соціального розвитку не може бути здійснене, якщо не будуть створені умови для самореалізації особистісного потенціалу людини». Водночас, автор підкреслює, що «до категорії фізичних осіб належать громадяни, іноземні громадяни та особи без громадянства». Однак, переважну увагу в дисертації звернуто на аналіз громадян та іноземних громадян і лише опосередковано

окреслено питання, які стосуються осіб без громадянства.

Водночас, більшість висловлених зауважень мають дискусійний характер, потребують додаткових пояснень або аргументації і в значній мірі не впливають на високий рівень положень і висновків дисертаційного дослідження.

Висновок. Підсумовуючи викладене, зазначу, що дисертація Ільчишин Надії Василівни є логічно завершеною самостійною науково-дослідницькою працею, що становить значний внесок у науку адміністративного права, а саме у розвиток правовідносин в адміністративному судочинстві.

Загалом, дисертація відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор Ільчишин Надія Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:
професор кафедри
міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова
доктор юридичних наук, професор

А.І. Суббот

Прислано
вашим

А.І. Суббот

секретар

університету

С. В. Лорисоне